

"המקס הכחול" היהודי

כמה עשרות טייסי קרב יהודים לחמו בחיל האוויר הגרמני במלחמת העולם הראשונה. למרות זאת דרכם הייתה רצופה מכשולים והתנכלויות על רקע אנטישמי

על ספרו של פליקס א' טיילהבר, **טייסים יהודים בחיל האוויר הגרמני במלחמת העולם הראשונה**¹

שעם פרוץ המלחמה הביאה לידי ביטוי עליון את שאיפתה הממושכת לקבלה חברתית-לאומית ולשויון בהתגייסות לשורות הצבא; ושלישית, ספר הטייסים תורם למורשת עם ישראל ולמפעל תיעוד הלוחמים היהודים בצבאות העולם".

אכן הספר משרת נאמנה את שלוש המטרות שלשמן הוא מוגש עתה לקורא העברי. אנטישמיות כלפי חיילים יהודים הייתה רווחת ברוב הצבאות במלחמת העולם הראשונה, וכבר למדנו על אודותיה מ"סיפורי המלחמה" של אביגדור המאירי.³ בספר מתקומם טיילהבר נגד האנטישמיות הגרמנית ובעיקר נגד הטענה על השתמטותם, כביכול, של היהודים מהשירות הצבאי: "ההשמצות של האנטישמים, הגם שרובן הגדול נמצאו לאחר מכן מחוסרות בסיס, פעלו אפוא בהצלחה לפי העיקרון הידוע: 'השמץ בחופשיות, תמיד יישאר צל דבוק אל המושמץ'".

טיילהבר נאבק בבדיחה הישנה שעל פיה הפרוטסטנטים צועדים לימין, הקתולים לשמאל, והיהודים? לחיל האספקה. הוא מבליט את מספרם של היהודים שהתנדבו להיות טייסים, זכו באותות הצטיינות ואף מתו מוות גיבורים בקרב.⁴

סיפורו של טיילהבר מזכיר את סיפורו של צוות הקרב החטיבתי 442 של האמריקנים ממוצא יפני שזכו בקרבות באיטליה במלחמת העולם השנייה ביותר אותות הצטיינות מכל יחידה אמריקנית אחרת, בעוד הוריהם חיו במחנות מעצר באמריקה בחשד - מופרך לחלוטין - של היותם "גייס חמישי".

אלוף ההפלות היהודי

עיקר העניין בספר הוא סיפוריהם האישיים של הטייסים הגרמנים ממוצא יהודי.

"ראשית, כמסמך פובליציסטי הוא מספק עדות אותנטית מתוך סערת אירועי התקופה שיהדות גרמניה מצאה בה את עצמה נתונה למתקפת הסתה; שנית, הוא משרטט - באמצעות שלל התמציות הביוגרפיות והעדויות האישיות המובאות בו - את דיוקנה המורכב של יהדות זו,

בעיני הנאצים נחשב וילהלם פרנקל ליהודי, והם מחקו אותו מרשימת מקבלי העיטור הגבוה

אל"ם (מילי) אורי דרומי לשעבר עורך מערכות

מבוא

ד"ר פליקס א' טיילהבר היה רופא קרבי בצבא גרמניה במלחמת העולם הראשונה. למרות הצטיינותו - הוא זכה בעיטור צלב הברזל - סבל טיילהבר מיחס עויין בשל היותו יהודי ושמע שוב ושוב השמצות על כך שיהודי גרמניה לא מילאו את חובתם במלחמה.

לאחר המלחמה הוא פירסם את הספרון "טייסים יהודים בחיל האוויר הגרמני במלחמת העולם הראשונה" - כתב פולמוס שנועד להפריך את עלילות השווא האלה באמצעות הבלטת עלילותיהם ומעשי הגבורה של הטייסים ממוצא יהודי. ב-1935 הוא עלה לארץ והקים את קופת חולים מכבי, "שהייתה אז הראשונה שניתנה בה לחולה הזכות לבחור ברופאו", כפי שכותב בנו עדין טיילהבר-טלבר בגאווה בהקדמה לספר.

מסמך היסטורי חשוב

קרוב לתשעה עשורים אחרי הופעתו בגרמניה יוצא עכשיו הספר הזה לאור בעברית.² אלימור מקבת, מהדיר המהדורה העברית, מונה שלוש סיבות מדוע הוא חשוב, אף שפג העניין שלשמו נכתב (הזמת ההשמצות נגד היהודים):

הוא וחמשת אחיו (!) נולדו כתוצאה מקשר מחוץ לנישואין שניהלה עם דודה. כך הוצאה לו תעודת לידה חדשה שבה נכתב כי אינו יהודי.⁵

סיכום

מהדיר הספר, אלימור מקבת, עשה עבודה מופלאה. הערותיו הן מאירות עיניים, והרשימה הכוללת של האוויראים היהודים שקיבץ היא מרשימה. עם זאת, נראה לי כי למען הדיוק היה כדאי לציין גם על העטיפה הקדמית של הספר שזוהי מהדורה עברית של ספרו המקורי של טילהבר.

הספר הזה ימצא מקום כבוד על המדף לצד ספרים כמו "הלוחם היהודי בצבאות העולם" שהוציא יהודה סלוצקי ב"מערכות" ב-1967 ו"חברי לקרב" של ארקדי תימור. אליהם מצטרף האוסף המקוון של מוזיאון צה"ל ומערכת הביטחון "סיפורו של חייל יהודי" - ביוגרפיות אישיות של לוחמים יהודים - וכן מוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה המוקם ביד השריון בלטרון.

"על כן קראו ספרון זה כל אלה השומרים בליבם לתעופה מקום מיוחד שמעל לכל מחלוקת. עבודה זו בעלת ערך וראויה לתשומת לב" - כך כתב ב-1924 סגן אלוף בדימוס וילהלם זיגרט, המפקח הראשי של חיל האוויר הגרמני, בהמלצתו על ספרו של טילהבר. הדברים האלה מתאימים גם היום לספר בלבשו העברי.

הערות

1. Felix A. Theilhaber, **Jüdische Flieger im Weltkrieg: ein Buch der Erinnerung**; Berlin, Lamm, 1919
2. אלימור מקבת, **טייסים יהודים בחיל האוויר הגרמני במלחמת העולם הראשונה**, ספריית מעריב, 2012
3. אביגדור המאירי, **סיפורי מלחמה**, 1970
4. כ-12 אלף לוחמים יהודים נפלו בעת שירותם בצבא גרמניה במלחמת העולם הראשונה. ראו: <http://www.germanjewishsoldiers.com/epilogue.php> כ-200 יהודים שירתו בחיל האוויר הגרמני באותה המלחמה. ראו: <http://ldn-knigi.lib.ru/JUDAICA/FliegerJued1.htm>. רבים מהם נפלו במלחמה.
5. על הפרשה הזאת ועל רבות אחרות ניתן ללמוד בספרו של בריאן מארק ריג, **החיילים היהודים של היטלר**, מטו, 2005

וילהלם פרנקל ◀ טייס גרמני יהודי שבמהלך מלחמת העולם הראשונה הפך לאלוף הפלות (אייס) וזכה בעיטור הגבוה ביותר - "פור לה מריט" (שכינויו העממי היה "המקס הכחול"), המקביל למדליית הכבוד של הקונגרס האמריקני או לצלב ויקטוריה הבריטי

השנייה. הבולט שבהם הוא היהודי למחצה (מישלינג) ארהרד מילך, שבמלחמת העולם הראשונה היה צופה אווירי, אך למרות זאת הגיע לפיקוד על טייסת, ועם עליית הנאצים לשלטון התמנה לסגנו של מפקד הלופטוואפה, הרמן גרינג, בדרגת פלדמרשל. על פי חוקי הגזע הנאציים הוא היה אמור להיות מסולק מתפקידו, אך מפקדו גרינג פסק: "רק אני קובע מי הוא יהודי ומי לא". כאשר פתח נגדו הגסטפו בכל זאת בחקירה, התנדבה אמו של מילך להעיד כי

המפורסם שבהם הוא וילהלם פרנקל, שקיבל שיעורי טיס מהטייסת הגרמנייה הראשונה, בטי מיז, ובמהלך המלחמה הפך לאלוף הפלות (אייס) וזכה בעיטור הגבוה ביותר - "פור לה מריט" (שכינויו העממי היה "המקס הכחול"), המקביל למדליית הכבוד של הקונגרס האמריקני או לצלב ויקטוריה הבריטי. אומנם הוא התנצר ב-1914, אולי כדי לשפר את סיכוייו להתקדם ואולי כדי לשאת חן בעיני אשתו הנוצרית, אבל בעיני הנאצים נחשב פרנקל - שעם נפילתו ב-1917 הפך לגיבור לאומי - ליהודי, והם מחקו אותו מרשימת מקבלי העיטור הגבוה. כבודו הושב לו בשנות ה-70 של המאה שעברה, כשחיל האוויר של מערב גרמניה קרא טייסת על שמו.

מהדיר הספר, אלימור מקבת, עשה עבודה מופלאה

אף שאין זה נושא הספר, הייתי מוסיף בכל זאת למען הקוראים הסקרנים הערה על אנשי אוויר יהודים ששירתו גם במלחמת העולם הראשונה וגם במלחמת העולם